

5a. Stine Hansen: Johan Olsen: »Jeg lider af bullshitallergi. Det giver noget udslæt og af og til spontant næseblod«

Teksten er et interview bragt i Berlingske den 3. juli 2020.

Johan Olsen (f. 1969), sanger, biolog, forsker, forfatter, radiovært mm.

Hvordan arbejder du med sproget i dit virke, når du både laver radio, skriver sange og bøger og forsker?

»Det er meget forskellige sproglige genrer jeg bruger i de forskellige job. På laboratoriet skriver jeg videnskabelige artikler, som er en sproglig genre helt for sig selv. De bøger, jeg har skrevet, har mest været formidling af naturvidenskab. Her bruger jeg så vidt muligt talesprog og undgår med stor omhu lange sætninger og omvendt ordstilling, ting, der gør det svært eller klodset at læse.

Jeg bruger også rytme. Jeg kan godt lide at skifte mellem flow og staccato: Det er intenst derinde. Roen. Af og til. Men når duggen letter, og solen varmer græsset op, går hun derud på bare tæer.

Den sproglige udfordring er klart størst i forbindelse med sangtekster. Hvem har ikke lyttet til en dansk tekst og krummet tæer over klicheer, halvrim og klodsede konsonanter, der snubler over hinanden i halsen?

De udfordringer er klart størst på modersmålet, fordi de er så tydelige, og fordi vi forstår de bittesmå nuancer. De er også store, fordi modersmålet nu engang er dansk. Dansk har de der irriterende halslyde, man også kender fra hollandsk og fra mange arabiske dialekter. De er temmelig svære at synge på, så dem forsøger jeg at placere strategisk eller helt undgå. Det kan godt være et puslespil en gang imellem.

Når det gælder det mere poetiske element, er det vigtigt for mig, at teksten ikke er alt for konkret. Der skal være plads til, at lytteren kan passe tekstens billeder ind i sit eget erfaringsunivers, samtidig med at jeg får råbt mine kvaler ud uden dermed at have inviteret folk ind i mit mest private.

Til sidst er der så det talte sprog i radioen. Det kræver en bevidsthed om den manglende mulighed for at formidle fagter, kropsholdning og ikke mindst ansigtsmimik. Det vil sige, at selv om vores program foregår i en rimelig uformel tone, har jeg fokus på diktion og timing. Eventuelle lyttere vil måske mene, at mine evner i den henseende er rudimentære, men jeg prøver det bedste, jeg kan.«

Hvilket ord burde i din optik stryges fra ordbogen eller det danske sprog?

»Jeg kan ikke komme på noget. Sproget er i konstant udvikling, og hvis der introduceres ord, som ikke er levedygtige, dør de. Personligt har jeg et fuldkommen irrationelt problem med ordet sanke, men det er ikke et argument for at kræve det fjernet fra ordbogen. Jeg lider til gengæld af *bullshitallergi*. Det giver noget udslæt og af og til spontant næseblod, men det skyldes brugen af visse ord snarere end ordene i sig selv.

Der bliver af og til hevet relativt sjældne ord frem, der skal få den, der benytter sig af dem, til at fremstå i et fordelagtigt lys. Så man for eksempel virker klog,

innovativ, analytisk skarp, frisk og så videre. Historik, for eksempel. Pludselig talte alle mennesker om tings historik. Grænsen mellem historie og historik blev
40 fuldstændig udtværet, fordi det bare lige virkede en tand mere snedigt, hvis man brugte ordet historik i stedet for historie. Mon ikke vi allesammen i et eller andet omfang bruger den slags kneb uden at tænke over det? Enhver subkultur har sin uniform, både beklædningsmæssigt og sprogligt.«

Hvilket ord fra engelsk skulle aldrig have fundet vej til det danske sprog?

45 »Udenlandske ord er velkomne i det danske sprog, hvis de beriger det. Af og til må jeg minde min yngste om, at der findes udmærkede danske ord for det ene eller det andet, men man skal forstå, at de udenlandske gloser ofte bidrager med en betydning, der adskiller sig en smule fra betydningen af det danske ord, der ellers i ordbogen betyder prik det samme.

50 Det er langt fra sikkert, at man forstår de subtile forskelle, hvis man ikke er en del af den subkultur, der bruger dem, og så kan det naturligvis virke tåbeligt, når man hører folk bruge den engelske glose i stedet for den danske.

Med tiden dør ord ud, hvis de ikke bidrager til sproget i al almindelighed, enten hvad angår betydning eller æstetik. Der foregår konstant en evolution, hvor
55 forskellige ord opstår og forsvinder, for kun at efterlade dem, der styrker sproget på den eller den anden måde.« [...]»

Hvad græmmer du dig altid over, at folk udtaler forkert?

»Jeg har utrolig svært ved, at »både-og« bliver forvansket til »både-men«. For eksempel: »Vi har både haft fokus på trafiksikkerheden, men vi har også sikret os,
60 at naturen ikke lider under ombygningen«. Den slags, det skurrer helt forfærdeligt i mine ører. Der er ikke en meningsgevinst heller. Man kan sagtens sige sætningen uden »både«. Hvis man vil fremhæve fokuset på trafiksikkerheden, kan man for eksempel sige »Vi har bestemt haft fokus på trafiksikkerheden«. Lad venligst være med det. Stop. Fra nu. Det tog mig også et stykke tid at acceptere, at patetisk pludselig betød ynkeligt. En underlig forvanskning, der rent faktisk gjorde sproget fat-
65 tigere.«

Dømmer du andre folk på deres sprog, og den måde de taler på?

»Ja, naturligvis. Måske er der snarere tale om at bedømme. Ligesom man bedømmer folk på deres påklædning, makeup, tatoveringer og bogreol. Det talte sprog
70 afslører meget om en person. For eksempel regional oprindelse, og kulturel og social baggrund. Sproget afslører også, om vedkommende under samtalen er nervøs, vred, underdanig, arrogant, høflig og så videre. Alt sammen er med til at hjælpe mig med min indgangsvinkel til det menneske, så vi reelt kan kommunikere. En hårfin balance mellem generaliserende fordomme og social intelligens.

75 Med hensyn til det skrevne sprog, så bliver jeg irriteret, hvis fremmede mennesker, der forventes at kunne skrive, henvender sig formelt til mig med en e-mail fuld af fejl. Man viser respekt ved at gøre sig umage. Ofte er det slåfejl, copy-paste fejl og sætninger, der ikke hænger sammen. Alt sammen ting, man ville have opdaget, hvis man havde gidet læse brevet igennem, før man sendte det.«

80 »I det hele taget er jeg taknemmelig for at blive rettet, hvis jeg laver fejl.«

Bander du? I så fald hvilket bandeord bruger du mest, og skammer du dig over det?

»Ja, det gør jeg da, og nej, jeg skammer mig bestemt ikke over det. Jeg bruger fucking en del, et låneord, der har overtaget den rolle, forpulede havde tidligere.

- ⁸⁵ Sjovt nok lidt samme oprindelige betydning, i øvrigt. Derudover benytter jeg mig af pis, røv og lort. Jeg kan også godt lege med deres mindre slagfærdige pseudonymer. Det er sjovt at sige tis, numse og pubæ, for eksempel. »Du lovede mig en fadøl, men jeg fik ikke nogen, din numse«, eller »hold nu kæft, hvor er her tissekoldt«, eller »den er blevet for gammel, den smager af pubæ. Jeg ville hellere spise
- ⁹⁰ flæskesvær med næsen«.

5b. Carsten Elbro: Irriterende stavfejl

Teksten er et uddrag fra tidsskriftet Mål og Måle nr. 3, 2004.

Carsten Elbro (f. 1955), professor i anvendt sprogvidenskab.

De ortografiske¹ allergier findes, hvor den ortografiske besjæling bliver stærk, dvs. hvor man associerer fejlene med et eller flere usympatiske motiver eller karaktertræk hos den skrivende. Sådanne allergier optræder fx, hvor den skrivende bruger usædvanlige ord, men ikke kan stave dem rigtigt, fx »financiere«, hvor
5 der måske lige så godt kunne have stået *få penge til*. Så er han eller hun en latterlig pralerøv. »Denne sprogbruger har også en svaghed for svulstig og fejlfyldt kancelistil,« som en læser skrev. Eller den skrivende kan være en *snobbet krukke*, når han eller hun bruger dekorative stavemåder, som fx »the« for te. Eller den skrivende kan være en *anmassende korsfarer* med provokatoriske stavemåder som »nivo«
10 for *niveau*. I alle sådanne tilfælde farer vi i flint over stavemåderne, fordi vi ikke bryder os om de motiver og karaktertræk hos afsenderen, som vi mener at ane bag fejlene.

Den helt klassiske allergi er den, der vækkes af sjuskefejl. Det er sjusk at skive »korsør«, hvis man godt ved, at det skrives *Korsør*. Det er også sjusk ikke at bruge
15 stavekontrollen til at fange tilfældige fejl; og det er sjusk ikke at slå efter i en rigtig ordbog, når man er i tvivl. Allergien hos læseren vækkes, fordi ortografisk sjusk strør sand i øjnene på læseren og grus i hans eller hendes læsning. Det er besvær, som den skrivende påfører læseren med sin ladhed. Den i sandhed uformående skribent er derimod uskyldig. Hans og hendes fejl påkalder sig kun hovedrysten
20 og medlidenhed.

---

¹ *ortografiske*: vedrørende stavning.

5c. Eksempler på folks hadeord

Eksemplerne er hentet fra artiklen Hvad er DIT hadeord? Nordjyderne har talt!, Nordjyske Stiftstidende, den 19. august 2020. Avisen har på sin facebookside spurgt læserne om deres hadeord.

- Mega. Bliver brugt i flæng overalt. Til at få knopper af, mener Axel Bruun.
- ”1 kilomet”, ”1 drinkS”, lagt/sat, når det hedder ligget/siddet, aDvokado, hånG-klæde, skriver Christina Andersen.
- ”Mit guld”, ”manden/kæresten min”. Jeg kan slet ikke beskrive, hvor meget jeg⁵ hader de udtryk! Det er lige før jeg, i bedste Hulk-stil, bliver grøn af raseri, fortæller Vinni Hvidbjerg Mikkelsen.
- Når andre siger ”Hva’så?”, som det første. Det synes jeg er træls, for hvad svarer man dog lige til det? spørger Lærke Bentsen.
- De der siger ”bid’ler” i stedet for sit rette ord - billede, fortæller Britta Pedersen.
- ¹⁰ - ”VI er gravide.” Mig bekendt er det endnu kun kvinder, der kan blive gravide, skriver Birgit Bloch.
- Når folk er enige og siger ”liiiiig nøjagtig” sytten gange efter hinanden, synes Gitte Bentsen.
- Når nogen har hungen hongklæder til tørre eller strukket en trøje, skriver Bettina¹⁵ Breiner Hansen.